

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی

عنوان پژوهش

تأثیر آموزش و پرورش پیش دبستانی براساس برنامه‌ریزی چند بعدی بر میزان خلاقیت دانش آموزان

پایه‌ی اول دبستان در شهر تهران در سال تحصیلی ۸۹-۸۸

استاد راهنما

سرکار خانم دکتر صغری ابراهیمی قوام

استاد مشاور

سرکار خانم دکتر سیمین بازرگان

استاد داور

جناب آقای دکتر حسن ملکی

پژوهشگر

ولی اله کمالوندی

تیر ۸۹

تقدیم به

پدر و مادر دلسوز

و

همسر مهربانم

تقدیر و تشکر

با سپاس فراوان از سرکار خانم دکتر ابراهیمی قوام که راهنمایی این پژوهش را بر عهده داشتند و تجارب ارزنده‌ای را برای انجام پژوهش در اختیارم گذاشتند.

با سپاس فراوان از سرکار خانم دکتر بازرگان که مشاوره‌ی این پژوهش را بر عهده داشتند و در حل مشکلات پژوهش همراهی‌ام کردند.

با سپاس فراوان از جناب آقای دکتر ملکی که داوری این پژوهش را بر عهده گرفتند و با نظرات ارزنده‌ی خود به غنای کار افزودند.

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی تأثیر آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه ریزی چند بعدی بر میزان خلاقیت دانش آموزان دختر پایه‌ی اول دبستان در شهر تهران انجام شد. روش این پژوهش علی - پس رویدادی (مقایسه‌ای) بود. با استفاده از روش نمونه گیری خوشه‌ای دو مرحله‌ای تعداد ۵۰ دانش آموز دختر پایه اول دبستان از دو مدرسه دولتی آموزش و پرورش منطقه ۶ شهر تهران به عنوان نمونه انتخاب شد. از این تعداد ۲۵ نفر دوره پیش از دبستان را بر اساس برنامه ریزی چند بعدی گذرانده بودند و ۲۵ نفر دیگر این دوره را بر اساس روشی غیر از الگوی برنامه ریزی چند بعدی گذرانده بودند. ابزارهای اندازه گیری این پژوهش؛ آزمون ماتریس‌های پیشرونده ریون رنگی کودکان و پرسشنامه بررسی وضعیت اقتصادی اجتماعی خانواده برای انتخاب نمونه و آزمون خلاقیت تورنس فرم b تصویری برای سنجش خلاقیت که دارای چهار مؤلفه‌ی ابتکار، سیالی، انعطاف پذیری و بسط فکری است، بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از شاخص‌های آماری میانگین، انحراف استاندارد و آزمون t مستقل استفاده شد. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه ریزی چند بعدی به طور معناداری بر میزان خلاقیت؛ ابتکار، سیالی، انعطاف پذیری و بسط فکری مؤثر بوده است. با توجه به یافته‌های پژوهش می توان نتیجه گرفت که آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه ریزی چند بعدی می تواند بر میزان خلاقیت در دختران پایه اول دبستان مؤثر باشد.

کلمات کلیدی: آموزش و پرورش پیش دبستانی، برنامه ریزی چند بعدی، خلاقیت.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول - کلیات پژوهش

۲.....	مقدمه
۴.....	بیان مسئله
۷.....	اهمیت و ضرورت پژوهش
۹.....	اهداف پژوهش
۱۰.....	سؤال‌های پژوهش
۱۰.....	متغیرهای پژوهش
۱۱.....	تعریف واژگان و مفاهیم اختصاصی

فصل دوم - ادبیات و پیشینه پژوهش

۱۴.....	آموزش و پرورش پیش دبستانی
۱۴.....	تعریف آموزش و پرورش پیش دبستانی
۱۵.....	ضرورت و اهمیت دوره پیش دبستانی
۱۸.....	مبانی طرح ریزی برنامه‌های آموزش پیش از دبستان
۲۰.....	برنامه‌ی درسی و عناصر آن
۲۱.....	الگوهای متداول برنامه‌ی درسی در دوره پیش از دبستان
۲۱.....	الگوی فروبل
۲۲.....	الگوی مونته سوری
۲۳.....	الگوی والدورف
۲۴.....	الگوی بانک استریت
۲۵.....	الگوی‌های اسکوپ
۲۷.....	الگوی اونتاریو
۲۸.....	الگوی رجیو امیلیا
۲۹.....	روش‌های آموزش و پرورش پیش از دبستان در ایران
۳۰.....	روش واحد کار یا مرکز رغبت
۳۱.....	مبانی نظری روش واحد کار یا مرکز رغبت
۳۵.....	الگوی برنامه ریزی چند بعدی

۴۰.....	مبانی نظری الگوی برنامه ریزی چند بعدی
۴۵.....	خلاقیت و مفهوم آن
۴۸.....	دیدگاه نظریه پردازان درباره‌ی خلاقیت
۴۸.....	فرآیند خلاقیت از دیدگاه تورنس
۴۹.....	فرآیند خلاقیت از دیدگاه گیلفورد
۵۰.....	فرآیند خلاقیت از دیدگاه والاس
۵۱.....	فرآیند خلاقیت از دیدگاه پیاژه
۵۲.....	ضرورت خلاقیت
۵۳.....	عوامل مؤثر بر رشد خلاقیت در کلاس
۵۶.....	جایگاه خلاقیت در تعلیم و تربیت
۵۸.....	خلاقیت در آموزش و پرورش پیش از دبستان
۵۹.....	خلاقیت و الگوی برنامه ریزی چند بعدی
۶۰.....	تخیل
۶۲.....	خلق اندیشه
۶۳.....	بیان اندیشه
۶۴.....	مروری بر پژوهش‌های انجام شده
۶۴.....	پژوهش‌های انجام شده در داخل کشور
۶۷.....	پژوهش‌های انجام شده در خارج از کشور
۷۰.....	جمع بندی

فصل سوم – روش شناسی پژوهش

۷۲.....	روش پژوهش
۷۲.....	جامعه‌ی آماری
۷۲.....	روش نمونه گیری
۷۳.....	حجم نمونه
۷۳.....	ابزار و روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها
۷۴.....	روایی و پایایی آزمون خلاقیت تورنس
۷۵.....	روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

فصل چهارم – تجزیه و تحلیل داده‌ها

۷۷.....	آمار توصیفی
---------	-------------

آمار استنباطی ۷۹

فصل پنجم - بحث و نتیجه گیری

یافته‌های پژوهش ۸۵

نتیجه گیری ۹۰

مشکلات و تنگناهای پژوهش ۹۱

پیشنهاد‌های پژوهشی ۹۱

پیشنهاد‌های کاربردی ۹۱

منابع

ضمائم

فهرست جداول

شماره جدول	صفحه
جدول ۱ - ۴. شاخص‌های آماری میانگین و انحراف استاندارد گروه برخوردار و گروه نابرخوردار از برنامه‌ریزی چند بعدی	۷۷
جدول ۲ - ۴. اختلاف میانگین‌های نمره‌ی خلاقیت گروه برخوردار و گروه نابرخوردار از برنامه‌ریزی چند بعدی	۷۹
جدول ۳ - ۴. اختلاف میانگین‌های مؤلفه‌ی ابتکار گروه برخوردار و گروه نابرخوردار از برنامه‌ریزی چند بعدی	۸۰
جدول ۴ - ۴. اختلاف میانگین‌های مؤلفه‌ی سیالی گروه برخوردار و گروه نابرخوردار از برنامه‌ریزی چند بعدی	۸۱
جدول ۵ - ۴. اختلاف میانگین‌های مؤلفه‌ی انعطاف پذیری گروه برخوردار و گروه نابرخوردار از برنامه‌ریزی چند بعدی	۸۲
جدول ۶ - ۴. اختلاف میانگین‌های مؤلفه‌ی بسط فکری گروه برخوردار و گروه نابرخوردار از برنامه‌ریزی چند بعدی	۸۳

فهرست نمودارها

شماره نمودار	صفحه
نمودار ۱ - ۲. مدل برنامه‌ریزی چند بعدی در آموزش و پرورش پیش دبستان و دبستان	۳۷
نمودار ۱ - ۴. مقایسه میانگین نمرات گروه برخوردار و گروه نابرخوردار از برنامه‌ریزی چند بعدی در خلاقیت	۷۸
نمودار ۲ - ۴. مقایسه میانگین نمرات گروه برخوردار و گروه نابرخوردار از برنامه‌ریزی چند بعدی در مؤلفه‌های خلاقیت	۷۸

فصل اول

کلیات پژوهش

دوران کودکی یکی از مؤثرترین دوران‌های زندگی انسان‌هاست که شخصیت آدمی در این دوران سامان می‌گیرد. این نکته را نباید از نظر دور داشت که کودک تنها به توجه و مراقبت جسمانی نیازمند نیست، بلکه به تربیت اجتماعی، عاطفی، ذهنی و روانی به عنوان عوامل تعیین کننده نیز محتاج است (بهمنی و ارمندی، ۱۳۸۲) تحقیقات گسترده علمی ثابت کرده‌اند که ۶ سال اول زندگی که همان دوران پیش از دبستان می‌باشد از لحاظ رشد هوش، استعدادها و شکل‌گیری شخصیت، دورانی سرنوشت ساز است.

انسان دارای توانایی‌ها و ویژگی‌های بسیاری است که بی شک یکی از زیباترین این ویژگی‌ها، قدرت آفرینندگی یا خلاقیت است. آن چه پیش از این در مورد خلاقیت تصور می‌شد، بر اساس "نگرش نبوغ آمیز" بنا شده بود و طبق این نگرش، خلاقیت به افراد خاصی تعلق داشت بنابراین خلاقیت موهبتی آسمانی پنداشته می‌شد که صرفاً در اختیار تعداد معدودی از افراد قرار گرفته است. با فراگیر شدن منطق‌گرایی، اکثر باورهای انتزاعی و هم‌چنین امور مابعدالطبیعی نیز دستخوش دگرگونی عمده‌ای قرار گرفته است و نتایج جالبی به دست آمده است که با آن چه تاکنون می‌پنداشته‌اند، متفاوت می‌باشد (ویزبرگ^۱، ترجمه والفی، ۱۳۷۸، ص ۹).

در سال ۱۹۵۰ گیلفورد^۲ در کنگره روان‌شناسان امریکا اظهار داشت که: «خلاقیت را نباید همانند موهبتی استثنایی که فقط در بعضی از افراد وجود دارد، در نظر گرفت، بلکه باید توجه داشت که خلاقیت کمابیش در همه افراد و در سنین مختلف به نحوی موجود است» (بودو^۳، ترجمه خانزاده، ۱۳۵۸، ص ۱۵۲).

^۱ . Wisberg

^۲ . Gailford

^۳ . Budo

اهمیت پرورش دادن خلاقیت در سال‌های آغازین، پیامدهای مهمی را در بزرگسالی فرد دارد. پژوهشگرانی چون گاردنر^۱ (۱۹۹۳) پیشنهاد کردند که اگر چه به نظر می‌رسد که حد خلاقیت در سنین کودکی میانه چندان آشکار نباشد اما افرادی که از خود ابتکارات و توانایی‌های خلاق را در کودکی اولیه نشان داده‌اند بعدها در زندگی بزرگسالی دوباره این خلاقیت را از خود بروز خواهند داد (طالب‌زاده نوبریان، ۱۳۸۵، ص ۱۲۷). و نیز بررسی‌های تورنس^۲ نشان داد که خلاقیت به طور خطی و ثابت افزایش پیدا نمی‌کند و عوامل زیادی از جمله انگیزه، روش کار و روش‌های تدریس باعث تغییر در روند رشد آن تا زمان بزرگسالی می‌شود (ویدال^۳، ۲۰۰۵).

نقش شگفت‌انگیز تعلیم تربیت در زندگی انسان‌ها بر هیچ خردمندی پوشیده نیست و تاکنون هم ضرورت آن مورد تردید قرار نگرفته است. امروزه اهمیت آموزش و پرورش برنامه‌ریزی شده‌ی پویا به حدی است که در جوامع پیشرفته، چگونگی آموزش را از دوران جنینی در پژوهش‌های برنامه‌ریزی قرار داده است (بازرگان، ۱۳۸۴، ص ۱۶). از زمان‌های بسیار دور آموزش و پرورش پیش از دبستان به عنوان مرحله‌ای ضروری پیش از ورود به دبستان در نظر گرفته شده است، که از ابتدا خانواده چنین وظیفه‌ای را بر عهده داشت اما در این دوران با توجه به پیشرفت‌های جهان و پیچیدگی‌های آن و ضرورت برنامه‌ریزی منطقی برای این دوره از زندگی کم‌کم این وظیفه به نهادهای دیگر انتقال یافت. در زمان حاضر در کشورهای مختلف برنامه‌ریزی‌های متنوع و به دنبال آن روش‌ها و سبک‌های آموزشی تابع آن برنامه‌ریزی‌ها برای نیل به اهداف این دوره استفاده می‌شود، روش مونته‌سوری، روش واحد کار، اونتاریو، های اسکوپ و ... از آن جمله هستند. یکی از برنامه‌ریزی‌های نوین در این زمینه برنامه‌ریزی چند بعدی؛ ماتریس زندگی است که با توجه به اینکه پرورش کل شخصیت کودک را در نظر می‌گیرد در مراکز پیش دبستانی مورد استفاده قرار گرفته است (کیانی، ۱۳۸۸، ص ۹۷).

^۱ . Gardner

^۲ . Torrance

^۳ . Victor R. Vidal

برنامه‌ریزی چند بعدی، در جهت تحقق هدف ایجاد محیطی غنی در به کارگیری حداکثر مؤلفه‌های زندگی برای پرورش و حضور فعال کودک، بنیان‌های هنری، علمی و فناورانه را مورد توجه قرار داده است. بنیان‌ها در این برنامه‌ریزی در قالب مضامین، نگرش‌ها و مهارت‌های پایه‌ای، پروژه‌ها و فعالیت‌هایی در تلفیق انعطاف پذیر و فرآیند مدار برای کسب سواد هنری، علمی و فناورانه به کار گرفته شده است. برنامه‌ریزی چند بعدی، برنامه‌ریزی کل‌نگری است که کلیت مورد نظر در پرورش شخصیت کودک را حداقل در سه قلمرو مورد توجه قرار می‌دهد؛

الف. قلمرو فعالیت‌ها (کنش و تعامل کودک با محیط خویش که فعالیت‌های جذاب و کودکانه را در بر می‌گیرد)

ب. قلمرو پروژه‌هایی از زندگی کودک (آن چه که کودک علاقه‌مند به دانستن آن است)

ج. قلمرو مضامین میان رشته‌ای (مهارت‌ها و نگرش‌هایی که بر کل شخصیت کودک اثر می‌گذارد)
(بازرگان، ۱۳۸۴، ص ۲۷).

بیان مسئله

درباره‌ی تأثیر آموزش و پرورش پیش از دبستان بر مراحل بعدی تحصیل دانش آموزان، نظرهای گوناگونی ابراز شده است از جمله اینکه؛ آموزش و پرورش پیش از دبستان بر رشد هوش، میزان علاقه به تحصیل در سال‌های بالاتر و پیشرفت تحصیلی تأثیر مثبت می‌گذارد. پژوهش‌های اخیر نشان داده است که اگر در این مرحله‌ی رشد، نسبت به کودک از نظر جسمی، روانی و تربیتی غفلت و کوتاهی شود در مراحل بعدی تنها ۵۰ درصد از این کوتاهی را می‌توان جبران کرد و ۵۰ درصد دیگر هرگز جبران نمی‌شود (انجمن پژوهش‌های علمی پویا، به نقل از یوسفی، ۱۳۸۲، ص ۵).

رابرت اون^۱ جامعه شناس عقیده داشت که شخصیت فرد تحت تأثیر عوامل محیطی است. از این رو در سنین اولیه محیط آموزشی غنی را تعیین کننده‌ی شخصیت مؤثر و سازنده می دانست. پستالوزی یکی از اصلاح طلبان تعلیم و تربیت استفاده از اشیاء محسوس و طبیعی را در بارور کردن قدرت مشاهده و استدلال منطقی در سنین اولیه مورد تأکید قرار داد (مفیدی، ۱۳۸۶، ص ۳).

بیش تر کسانی که در این راه تحقیق کرده‌اند به این نتیجه رسیده‌اند که تجربیات آموزش‌های پیش دبستانی برای کودکان می تواند حداکثر شرایط رشد و پیشرفت را در اختیار کودک بگذارد. خلاقیت هم مانند سایر استعدادهای بشری برای رشد و شکوفایی نیاز به دو شرط اساسی دارد: الف- وجود استعداد، که البته در تمامی کودکان اما با تفاوت‌های کم و زیاد وجود دارد، ب- محیط مناسب برای رشد و شکوفایی آن استعداد (خلاقیت). بنابراین خلاقیت نیز همانند سایر استعدادهای بشری جهت رشد نیاز به محیط مناسب آموزشی و تمرین دارد (دادسون^۲، ترجمه کرمی، ۱۳۸۲).

تورنس (۱۹۶۲) بر حساسیت تخیل خلاق در خلال سال‌های پیش دبستانی که نقطه‌ی اوج رشد است تأکید می ورزد، او پیشنهاد می کند که کودکان در سن بین ۴ تا چهار و نیم سالگی به نقطه‌ی اوج خلاقیت می رسند. و به دنبال آن کاهش در خلاقیت فرد در حدود ۵ سالگی رخ می دهد و این کاهش با زمانی که اغلب کودکان وارد مدرسه می شوند همبستگی دارد. کاهش در خلاقیت به عنوان یک پدیده‌ی رسی که به لحاظ ماهیت رشد غیر قابل اجتناب است در نظر گرفته می شود، اما شاخص‌های جدید نشان دهنده‌ی آن است که این کاهش در خلاقیت یک مسئله‌ی مربوط به رسیش نمی باشد، محدود کردن خلاقیت به بهترین وجه به عنوان یک اثر محیطی و نه یک محصول ذاتی مشخص می شود. پژوهش‌های اخیر (نیو^۳ ۱۹۹۳، بردکمپ^۴ ۱۹۸۷) پیشنهاد می کنند که کودکان در صورت برخورداری از

^۱ . Robert Oon

^۲ . Dadson Claudia J.

^۳ . New

^۴ . Bredecamp

یک محیط بر انگیزاننده و پرورش دهنده در زمینه‌ی خلاقیت، از خود رشد و نمو نشان می دهند(طالبزاده نوبریان، ۱۳۸۵، ص ۱۲۶).

چه باید کرد تا آموزش و پرورش، خلاقیت کودکان و نوجوانان را محدود نکند و بر عکس رشد و گسترش آن را موجب شود؟ این پرسش از این جهت مهم است که هدف آموزش و پرورش ایجاد تغییر مطلوب در رفتار است و گاهی تغییرات مطلوب به نظر مربیان و اجتماع با خلاقیت یادگیرنده مغایرت دارد؛ تا آن جایی که کوشش در راه ایجاد "تغییرات مطلوب" از بروز خلاقیت‌های یادگیرنده جلوگیری می کند. در مدارس که به روش سنتی عمل می کنند، معلم مطالب را به دانش آموزان عرضه می دارد و شاگرد خوب کسی است که بتواند عین مطالب را تحویل دهد. محدودیت و فشار نه تنها در مورد محتوای یادگیری وجود دارد بلکه سرپیچی از روشی هم که معلم برای یادگیری تعیین کرده است، موجب سرزنش و تنبیه می شود. دقیقاً به همین دلیل است که گفتار و رفتارهای فی‌البداهه که در سنین پائین کودکی وجود دارد جای خود را به گفتار و رفتار مدون و قالبی می دهد، بنابراین، در این جا این سؤال مطرح می شود که چرا موهبتی که در دوران کودکی کم و بیش در همه وجود دارد، پس از گذشت چند سال این گونه دچار کاستی می شود(گنجی و همکاران، ۱۳۸۳).

در ریشه یابی علل در محیط های رسمی و غیر رسمی، عدم توجه لازم و کافی به آموزش و پرورش پویا و خلاق به ویژه در سنین پیش دبستانی به عنوان عاملی اساسی مطرح شده است(شهرآری و همکاران، ۱۳۸۱).

حال با توجه به این که در سنین کودکی خلاقیت دچار کاهش می شود و این کاهش در خلاقیت به عنوان یک اثر محیطی مشخص شده است و نیز با توجه به اهمیت دوران پیش از دبستان و اهمیت محیط مناسب برای رشد و شکوفایی استعداد کودکان و به تبع آن وجود برنامه‌ریزی مناسب و شایسته برای آن، حال باید این موضوع مورد توجه قرار گیرد که برای جلوگیری از کاهش در خلاقیت در دوره‌ی پیش از دبستان و پرورش استعدادهای کودکان از جمله خلاقیت از چه الگویی استفاده نمود که در آینده رضایت

خاطر ذینفعان امر خطیر آموزش و پرورش را به دست آورد. با توجه به تأثیر غیر قابل انکار آموزش و پرورش پیش از دبستان بر بروز یا جلوگیری از پرورش توانایی‌ها و استعداد‌های کودکان و نیز با توجه به نوین بودن برنامه‌ریزی چند بعدی و این که بسته‌ی آموزشی و روش‌ی تابع این برنامه‌ریزی در این دوران مورد استفاده قرار می‌گیرد، باید بررسی نمود که تا چه میزان آموزش بر اساس این نوع برنامه‌ریزی نسبت به سایر برنامه‌ریزی‌ها و روش‌های مربوط به آنها توانسته است خلاقیت را در کودکان افزایش دهد یا اینکه مانع افزایش خلاقیت کودکان شده است. بر این اساس، این پژوهش بر آن است تا تأثیر آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه‌ریزی چند بعدی را بر میزان خلاقیت دانش‌آموزان پایه‌ی اول دبستان مورد بررسی قرار دهد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

در چند دهه‌ی اخیر در کشور ما هم والدین و هم معلمان و مربیان توجه ویژه‌ای به بهبود رشد و پرورش کودکان پیدا کرده‌اند و اهمیت تعلیم و تربیت در این دوران برای سعادت آتی آدمی بیش‌تر شناخته شده است. این توجه و شناخت به صورت هدفدار بر محتوا، روش و برنامه‌ی آموزش و پرورش کودکان اثر گذاشته است. روش‌ها و سبک‌های یاددهی-یادگیری به طور مداوم تغییر پیدا می‌کند، آموزشگاه‌ها و مربیان باید همگام با تغییراتی که در جهت نیازهای جامعه روی می‌دهد روش کار خود را اصلاح کرده یا تغییر دهند و روش به روزتر و مؤثرتری را در پیش گیرند. به هر اندازه که اطلاعات و دانش تازه‌تری درباره‌ی رشد و نمو کودکان بدست می‌آید، روش کار با کودکان و معیار انتظاراتی که باید از آنان داشت تغییر پیدا می‌کند(گروه آموزش و پرورش پیش از دبستان وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۶، ص ۱۴).

با گسترش روز افزون علم و فناوری و در هم آمیختن و تنیدن آن با تمام ابعاد زندگی، ضرورت پاسخ‌گویی مدرسه به حداکثر ابعاد زندگی و وجود فرد، ضرورت پیدا کرد. برنامه‌ریزی درسی پویا، فراگیرنده را

در موقعیت تولید و شکوفایی طلب می کند و برنامه ریزی درسی ایستا را گریزی از قرار دادن فراگیرنده در جایگاه مصرف نیست. بنیان‌های دانشی، مهارت‌ها و نگرش‌ها از دوره‌ی پیش دبستانی شکل می گیرند و اهمیت و ضرورت آنها برای خاص و عام پذیرفته شده است. برنامه ریزی موفق آن است که به حداکثر مؤلفه‌های تأثیرگذار توجه کند و قابلیت‌های آنها را برای پرورش بیش‌ترین ابعاد وجودی انسان به کار گیرد؛ برنامه ریزی که به پرورش کل شخصیت انسان، با توجه به حداکثر استفاده از امکانات و شرایط موجود بیندیشد و چشم اندازهای آینده‌ی جامعه‌ی بشری، امروز و گذشته‌ی آن را مدنظر داشته باشد (بازرگان، ۱۳۸۴، ص ۱۶).

امروزه نیاز به فراگیری روش‌های افزایش خلاقیت نه یک تفنن بلکه یک ضرورت برای بقا به حساب می آید. میلیون‌ها نفر افتادن سیب از درخت را دیده بودند، اما این نیوتن^۱ بود که از مشاهده‌ی آن قانون جاذبه را کشف کرد. بسیاری از مسائلی که امروزه با آن مواجه هستیم با روش‌های ساده و ابتدایی قابل حل نیستند و محتاج راه‌حل‌های بدیع و خلاقانه هستند (عابدی، ۱۳۸۳، ص ۳).

تدارک حوزه‌ای گسترده در برنامه ریزی چند بعدی؛ پروژه‌های برگرفته از زندگی کودک، مضامین میان رشته‌ای و فعالیت‌های مورد علاقه‌ی کودک فرصت‌های متنوع‌تری را برای دستیابی به شناخت عمیق‌تر کودک، توانایی‌هایش و خلاقیت او برای ما فراهم می کند (بازرگان، ۱۳۸۴، ص ۷۹).

اهمیت و ضرورت خلاقیت و فرآیندهای رو به رشد آن در عصر حاضر، توجه پژوهشگران و برنامه ریزان آموزشی را به تحلیل و بررسی خلاقیت از دید آموزشی جلب کرده است. نظام‌های آموزشی با توجه به برنامه‌ها، اهداف، محتوا و امکانات آموزشی خود، نقش مؤثری در فعال سازی یا تضعیف توانایی خلاقیت در افراد دارند. لذا، از مدت‌ها پیش بازنگری در برنامه‌های درسی و آموزشی و اصلاح آنها برای کمک به توسعه این توانایی در کودکان و نوجوانان محور توجه اغلب جوامع قرار گرفته است. با تأملی در نظام آموزشی کشورمان، می توان دریافت که فاصله‌ی ما با آنچه می تواند در زمینه‌های رشد و توسعه‌ی

^۱ . Newton

خلاقیت را در کودکان و نوجوانان فراهم آورد، بسیار زیاد است. بنابراین توجه به پژوهش درباره‌ی عناصر گوناگون آموزش و نقش آنها در پرورش نیروی خلاقیت دانش آموزان، از اهمیت خاصی برخوردار است (حسینی، ۱۳۸۵).

اهمیت مسئله از آنجا ناشی می شود که اگر در این دوره یک برنامه‌ریزی با محتوا و روش مناسب برای این دوره به کار برده شود، تجاربی محرک و انگیزاننده برای خلاقیت و رشد ذهنی، زبانی، جسمی، اجتماعی و عاطفی کودکان فراهم می آورد. اگر این نوع برنامه به گونه‌ای مؤثر سازمان داده شود می تواند محرومیت‌ها و نقصان‌های ناشی از کمبودهای محیط خانه را جبران کند و کودک را در ساختن مبنایی قوی برای سهولت رشد بعدی و بارور کردن استعدادهای کاملش یاری کند (کول^۱، ترجمه مفیدی، ۱۳۸۶، ص ۲۲). یکی از برنامه‌ریزی‌هایی که در چند ساله اخیر مطرح شده و در مراکز پیش دبستانی مورد استفاده قرار گرفته است برنامه‌ریزی چند بعدی می باشد. با توجه به نوین بودن این نوع برنامه‌ریزی و به کارگیری آن در دوره‌ی پیش از دبستان ضروری است که این برنامه‌ریزی (برنامه‌ریزی چند بعدی) مورد بررسی قرار گیرد. یکی از موارد مهم برای بررسی در ارتباط با این برنامه‌ریزی این مسئله است که به چه میزان برنامه‌ریزی چند بعدی موجب رشد و افزایش خلاقیت کودکان می شود، یا اینکه باعث ممانعت از رشد و افزایش این استعداد می گردد.

اهداف پژوهش

هدف اصلی:

➤ بررسی تأثیر آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه‌ریزی چند بعدی بر میزان خلاقیت دانش آموزان دختر پایه‌ی اول دبستان در شهر تهران.

¹ . Kaul Venita

اهداف جزئی:

- بررسی تأثیر آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه‌ریزی چند بعدی بر ابتکار دانش آموزان دختر پایه‌ی اول دبستان در شهر تهران.
- بررسی تأثیر آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه‌ریزی چند بعدی بر سیالی دانش آموزان دختر پایه‌ی اول دبستان در شهر تهران.
- بررسی تأثیر آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه‌ریزی چند بعدی بر انعطاف پذیری دانش آموزان دختر پایه‌ی اول دبستان در شهر تهران.
- بررسی تأثیر آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه‌ریزی چند بعدی بر بسط فکری دانش آموزان دختر پایه‌ی اول دبستان در شهر تهران.

سوال‌های پژوهش

سوال کلی پژوهش:

- آیا آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه‌ریزی چند بعدی بر میزان خلاقیت دانش آموزان دختر پایه‌ی اول دبستان در شهر تهران مؤثر است؟

سوال‌های فرعی:

- آیا آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه‌ریزی چند بعدی بر ابتکار دانش آموزان دختر پایه‌ی اول دبستان در شهر تهران مؤثر است؟
- آیا آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه‌ریزی چند بعدی بر سیالی دانش آموزان دختر پایه‌ی اول دبستان در شهر تهران مؤثر است؟

• آیا آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه‌ریزی چند بعدی بر انعطاف پذیری دانش

آموزان دختر پایه‌ی اول دبستان در شهر تهران مؤثر است؟

• آیا آموزش و پرورش پیش دبستانی بر اساس برنامه‌ریزی چند بعدی بر بسط فکری دانش آموزان

دختر پایه‌ی اول دبستان در شهر تهران مؤثر است؟

متغیرهای پژوهش

متغیر پیش بین: برنامه‌ریزی چند بعدی

متغیر ملاک: خلاقیت

متغیرهای کنترل: جنس، هوش، وضعیت اجتماعی – اقتصادی خانواده، نوع مدرسه، پایه‌ی اول مقطع

ابتدایی

تعریف واژگان و مفاهیم اختصاصی

تعاریف مفهومی و عملیاتی

برنامه‌ریزی چند بعدی:

برنامه‌ریزی کل‌نگری است که کلیت مورد نظر در پرورش شخصیت کودک را حداقل در سه قلمرو

مورد توجه قرار می‌دهد:

الف. قلمرو فعالیت‌ها (کنش و تعامل کودک با محیط خویش که فعالیت‌های جذاب و کودکانه را در بر

می‌گیرد)

ب. قلمرو پروژه‌هایی از زندگی کودک (آن چه که کودک علاقه‌مند به دانستن آن است)

ج. قلمرو مضامین میان رشته‌ای (مهارت‌ها و نگرش‌هایی که بر کل شخصیت کودک اثر می‌گذارد) (بازرگان، ۱۳۸۴، ص ۲۷).

تعریف عملیاتی: منظور از برنامه‌ریزی چند بعدی در این پژوهش آموزشی است که بر اساس بسته‌ی آموزشی مربوط به الگوی برنامه‌ریزی چند بعدی در دوره پیش از دبستان صورت می‌گیرد.

آموزش و پرورش پیش از دبستان:

مفهوم آموزش و پرورش پیش از دبستان معمولاً به تجارب کودکان در مهد کودک‌ها، کودکستان‌ها و دوره‌های آمادگی اشاره می‌کند، و امروزه با توجه به مفهوم وسیع آموزش در دوران اولیه کودکی، آموزش و پرورش پیش از دبستان، آموزشی است که از زمان تولد آغاز و تا شروع اولین سال دبستان یعنی تا پایان ۶ سالگی ادامه می‌یابد (مفیدی، ۱۳۸۱، صص ۴۴ و ۴۵).

تعریف عملیاتی: آموزش و پرورش پیش از دبستان در این پژوهش به تجارب کودکان در مهد کودک‌ها، کودکستان‌ها و دوره‌های آمادگی اشاره می‌کند که یا بر اساس برنامه‌ریزی چند بعدی یا غیر از آن صورت می‌گیرد.

خلاقیت:

به نظر استرنبرگ^۱ (۱۹۸۹) خلاقیت ترکیبی است از قدرت ابتکار یا انعطاف پذیری و حساسیت در برابر نظریاتی که یادگیرنده را قادر می‌سازد خارج از نتایج تفکر نامعقول به نتایجی متفاوت و مولد بیندیشد که حاصل آن رضایت شخصی و احتمالاً خشنودی دیگران می‌باشد (افروز، ۱۳۷۱، ص ۱۰).

^۱ . Sternberg